

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΟΡΔΟΥ ΓΚΙΛΦΟΡΝΤ (1827)
ΣΕ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ΤΗΣ ΓΕΝΝΑΔΕΙΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ (MSS 108)
ΠΡΩΤΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Τὸν Μάρτιο τοῦ 1910 ὁ Ἰωάννης Γεννάδιος ἀγόραζε στὸ Λονδίνο σὲ πλειστηριασμὸ ἓνα χειρόγραφο γιὰ 4 λίρες καὶ 6 σελίνια. Πλούτιζε ἔτσι τὴ συλλογὴ του μὲ ἓναν ἀκόμη κώδικα, ποὺ βρίσκεται σήμερα στὴ Γεννάδειο Βιβλιοθήκη (MSS 108). Ὁ κώδικας, σὲ σχῆμα 4^ο, 20×30 ἐκ., εἶναι σταχωμένως μὲ κόκκινο χαρτὶ καὶ δερμάτινη ράχη στὸ ἴδιο χρῶμα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 89 φύλλα καὶ εἶναι γραμμένοι ὁλόκληρος ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι μὲ ἀνετη γραφὴ, στὰ ἀγγλικά, σπανιότερα στὰ ἰταλικά, γαλλικά ἢ ἑλληνικά. Ἡ ἐπιγραφή στὴ ράχη τοῦ κώδικα μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὸ περιεχόμενό του: *Ionian Islands, Lord Guilford's private correspondance*. Πρόκειται γιὰ ἓνα Coria lettere, ἓνα κώδικα ἀντιγράφων τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιστολῶν τοῦ γνωστοῦ Ἑγγλοφιλῆ ἑλληνα, ἰδρυτῆ καὶ Ἄρχοντα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, Φρειδερίκου-Δημητρίου North, περισσότερο γνωστοῦ ὡς λόρδου Γκίλφορντ, ὑπεύθυνου ἀπὸ τὸ 1820 ὡς τὸ 1827 γιὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα τῶν Ἐνωμένων Ἰονίων Νήσων. Οἱ 102 ἐπιστολὲς ποὺ ἀντιγράφονται στὸν κώδικα¹ καλύπτουν τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ 9 Μαρτίου ὡς 3 Μαΐου 1827. Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ δεῦτερο μέρος μιᾶς σειρᾶς ἀπὸ 4 κώδικες ποὺ καλύπτουν τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ 6 Νοεμβρίου ὡς 22 Σεπτεμβρίου 1827, λίγες μὲνες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Γκίλφορντ. Ἀπὸ καλὴ τύχη βρίσκονται σήμερα καὶ οἱ ὑπόλοιποι στὴν Ἑλλάδα: τοὺς ἐνετόπισα στὸ τμῆμα τοῦ Ἀρχείου Γκίλφορντ ποὺ ἔχει ἀποκτήσει ἡ Ἀναγνωστικὴ Ἐταιρεία τῆς Κέρκυρας². Εἶναι, ὅπως διαπίστωσα, καὶ οἱ τέσσερις γραμμένοι ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι καὶ ἡ ἔρευνα μὲ ὀδήγησε στὴν βεβαιότητα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀντιγράφει τὶς ἐπιστολὲς εἶναι ὁ προσωπικὸς γιατρός καὶ φίλτατος τοῦ λόρδου ποὺ βρέθηκε κοντὰ του ὡς τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του, ὁ Κεφαλονίτης Χαράλαμπος-Ρόκκος Πυλαρινός³. Ὁ ἴδιος ὁ Γκίλφορντ συμπληρώνει μὲ τὸ χέρι του τὰ κενὰ ποὺ ἔχει

1. Κατάλογο τῶν ἐπιστολῶν βλ. στὸ τέλος τοῦ ἄρθρου.

2. Βλ. Δάφνης Κυριάκη, *Κερκυραϊκὸ Ἀρχεῖο Guilford*, Κέρκυρα 1884, [Ἐκτακτο Δελτίο Ἀναγνωστικῆς Ἐταιρείας Κέρκυρας], σ. 167-168 καὶ σημ. 1.

3. Βλ. Γ. Πεντόγαλου, *Ἡ Ἱατρικὴ Σχολὴ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας (1824-1828, 1844-1865)*, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 132-133.

ἀφήσει ὁ ἀντιγραφέας σὲ δυσανάγνωστα σημεῖα. Εἶναι γνωστός ὁ δυσανάγνωστος γραφικός χαρακτήρας του στὰ ἀγγλικά ἐνῶ ἔγραφε πολὺ ὠραῖα τὰ ἑλληνικά γράμματα. Ἐκείνη ἡ στιγμή, τὸ χειρόγραφο μας ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὸ ἀρχειο τοῦ Γκίλφορντ καὶ ἀπὸ ἄλλο δρόμο ξαναγύρισε στὸν ἑλληνικὸ χῶρο.

Ὁ κώδικας ποὺ παρουσιάζω παραδίδει 102 γράμματα, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ πρῶτο γράφεται στὶς 9 Μαρτίου 1827 στὴν Κέρκυρα καὶ τὸ τελευταῖο στὶς 3 Ἰουνίου τῆς ἴδιας χρονιᾶς, μόλις 13 μέρες πρὶν ἀπὸ τὴν τελευταία ἀναχώρηση τοῦ λόρδου ἀπὸ τὴν Κέρκυρα γιὰ τὶς θερινὲς διακοπές του στὴν Εὐρώπη.

Ἐγὼ κατατάζει τὶς ἐπιστολὲς σὲ ἐνότητες κατὰ παραλήπτη. Προτάσσω τρεῖς πρὸς τὸν γνωστὸ Ἄγγλο στρατηγὸ καὶ στενὸ φίλο τοῦ Γκίλφορντ, τὸν Sir Richard Church. Τὸ πρῶτο γράμμα (15 Μαρτίου) εἶναι ἀπάντηση σὲ γράμμα τοῦ Church τῆς 5ης τοῦ ἴδιου μήνα, ὅταν ξεκινούσε τὸ ταξίδι του πρὸς τὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ἀποβιβαστεῖ στὶς 9 Μαρτίου στὴν Ἑρμιόνη⁴. Τὸ γράμμα αὐτὸ τοῦ Γκίλφορντ ἔχει δημοσιευθεῖ παλαιότερα ἀπὸ τὸν Ἄγγλο ἱστορικὸ Dakin⁵, ἀπὸ ἄλλη πηγή, τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βρετανικῆς Ὑπηρεσίας πληροφοριῶν. Ἀπὸ τὴ δημοσίευση ἐκείνη ὅμως παραλείπονται μερικὲς σημαντικὲς φράσεις· δὲν ξέρω ἂν τὶς παραλείπει τὸ ἀντίγραφο ἢ ὁ ἐκδότης. Πρόκειται γιὰ ἓνα γράμμα μὲ καθαρὰ πολιτικὸ περιεχόμενον, ποὺ ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ Γκίλφορντ, μολοντί σὲ κάθε εὐκαιρία ἐτόνιζε ὅτι δὲν ἀναμειγνύεται στὴν πολιτικὴ, ἔχει μελετήσει σὲ βάθος τὰ ἑλληνικὰ πολιτικὰ πράγματα, τόσο ὥστε νὰ διατυπώνει μὲ ἀκρίβεια τὴ γνώμη του καὶ τὶς θέσεις του, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλες ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ εἶχαν ὑποστηριχθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους κατὰ τὶς διαπραγματεύσεις τῶν μεσολαβητριῶν δυνάμεων στὴν Πετρούπολη, στὶς 4 Ἀπριλίου τοῦ 1826⁶. Στὸ γράμμα του ὁ Γκίλφορντ ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησή του γιὰ τὴν ἀφιξὴ τοῦ Church στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸν σκοπὸ νὰ ἐργαστεῖ γιὰ τὴ συμφιλίωση τῶν πολιτικῶν παρατάξεων, ποὺ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ βρίσκονται σὲ διένεξη (ἢ Κυβέρνηση στὴν Αἴγινα —οἱ ὑπόλοιποι στὴν Ἑρμιόνη). Τοῦ γράφει: «Your good intentions of reconciling Parties will be of more use, if they succeed, than the most brilliant military achievements. Above all things it appears to me desirable that you should persuade them to consent to any form of Government arranged for them at Constantinople»⁷. Θεωρεῖ ὅτι εἶναι μιὰ συμφέρουσα καὶ ἀξιοπρεπὴς λύση γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἢ λύση φόρου ὑποτελείας στὸν Σουλτάνο. Πρόκειται γιὰ ἓνα νεοσύστατο κράτος ἀπέναντι σ' ἓνα παλαιὸ

4. Βλ. D. Dakin, [Μτφρ. Ρένος Σταυρίδη-Πατρικίου], *Ὁ ἀγὼνας τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία (1821-1833)*, Ἀθήνα 1983, σ. 255 καὶ *passim*, καὶ Α. Βακαλοπούλου, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, τ. Ζ', Ἀθήνα 1986, σ. 710 κ.έ.

5. Βλ. D. Dakin, *British Intelligence of Events in Greece, 1821-1827. A Documentary Collection*, Ἀθήνα 1959, σ. 149-151.

6. Βλ. D. Dakin, *Ὁ ἀγὼνας τῶν Ἑλλήνων*, σ. 227 κ.έ. καὶ Α. Βακαλοπούλου, *Ἱστορία*, τ. Ζ', σ. 366 κ.έ.

7. Ὁ.π., σ. 231-232, καὶ Α. Βακαλοπούλου, *ἔ.π.*, σ. 370-371.

αὐτοκρατορικό θρόνο. Τὰ πράγματα εἶναι πολὺ διαφορετικά ἀπὸ τὶς Παραδουναβίες Ἡγεμονίες, γιατί ἡ Ἑλλάδα δὲν ἔχει ἄλλους γείτονες ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ αὐτοὶ εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ συγκεντρώσουν στρατὸ στὰ σύνορα ἢ καὶ νὰ τὰ περάσουν, ἂν χρειαστεῖ, σὲ περίπτωσι κάποιας διαφορᾶς μεταξὺ τους. Οἱ μεγάλες δυνάμεις μποροῦν νὰ ἐγγυηθοῦν. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουν παρὰ νὰ κρατηθοῦν στὰ σύνορά τους καὶ νὰ εἶναι βέβαιοι γιὰ τὴν ὑποστήριξή τους. Καὶ παρατηρεῖ: «The Turks, tho' execrable Masters, are not bad Neighbours». Ἐλπίζει νὰ συμφωνηθεῖ αὐτὴ ἡ εἰρήνη «as generally as anything can be general where there are always *eleven Captains among ten individuals*». Παρακάτω τοῦ συνιστᾷ θερμὰ τὸν Τρικούπη, ὁ ὁποῖος ἔχει καταπληκτικὲς ἰκανότητες καὶ θαυμάσιο χαρακτήρα. Καὶ καταλήγει: «If the Greeks should find themselves sufficiently settled to think of learning, they will still find it difficult for some time to establish a good University and had better send their sons to us here, in case this Government consents to keep up this University on a proper footing, otherwise we cannot promise to be of use to them, and they will have a new cause for embarasement and quarrel in forming a plan of education as well as an Establishment for it». Τὸ γράμμα δὲν ἔχει διεύθυνση παραλήπτη. Γνωρίζουμε ὅτι ὁ Church αὐτὲς τὶς ἡμέρες βρίσκεται στὴν Αἴγινα, ὅπου ἐπισκέφθηκε τὴν Κυβέρνηση, καί, ἀπὸ τὶς 18 Ἀπριλίου, στὸν Πόρο.

Ἡ διεύθυνση στοῦ ἐπόμενου γράμμα (9 Ἀπριλίου) εἶναι γραμμένη στὰ ἑλληνικά: *Τῷ ἐκλαμπροτάτῳ κυρίῳ Γενεράλῳ Ρικάρδῳ Τζούρτζ Ἰππεῖ κλπ. εἰς Ναύπλιον ἢ εἰς Πόρον.* Ἀπὸ τὸ περιεχόμενον φαίνεται ὅτι δὲν πῆρε ἀκόμη ἀπάντησι στοῦ προηγούμενου γράμμα του. Ὡστόσο τὸν συγχαίρει θερμὰ γιὰ τὴν ἐπιτυχία ποὺ εἶχαν, αὐτὸς καὶ ὁ Κόχραν, νὰ συμφιλιώσουν τὶς διχασμένες παρατάξεις, ἐπιτυχία τὴν ὁποία θεωρεῖ τὴν μεγαλύτερη νίκη τους. Δὲν ἔχει βέβαια ἀκόμη πληροφορηθεῖ ὅτι, τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ γράφει, ἡ Συνέλευσι στὴν Τροιζήνα ὄριζε ἀρχηγὸ τοῦ ναυτικοῦ τὸν Κόχραν, δυὸ ἡμέρες ἀργότερα ἐξέλεγε κυβερνήτη τὸν Καποδίστρια καὶ τὴν ἐπομένη ἀποφάσιζε νὰ ἀναθέσει στὸν Church τὴν ἀρχηγία τῶν ἐνόπλων δυνάμεων⁸. Τελειώνει καὶ αὐτὸ τὸ γράμμα του μὲ ἀναφορὰ στὸν Τρικούπη:

I hope that, my dear little Spiro Tricupi will be of use to his country. He has great talents, and excellent principles. I have written to exhort him not to get into party disputes, which, indeed, it is difficult for him, to avoid circumstanced as he is. There must be some political disputes in Greece, as in every free Government; but they ought not to prevent essential cooperation and separation of legitimate authorities. Adieu, my dear Church. I must conclude as the Ship which carries this is on the point of sailing. I have no time to write even to Spiro Tricupi. Pray write to me as often as you can. I am going to the other Islands in a

8. Στις 3/15 Ἀπριλίου, Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, ἐμφανίστηκε στὴ Συνέλευσι καὶ ὀρκίστηκε ἐπίσημα στὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ στοῦ σπαθί του· βλ. Dakin, ὁ.π., σ. 258.

day or two, and shall be absent from Corfu for a month. I will give orders about the forwarding of your letters to you during my absence. Believe me ever yours most affectionately. (Signed) Guilford.

Το τρίτο γράμμα στον Church (31 Μαΐου) γράφεται πάλι από την Κέρκυρα όπου έχει επιστρέψει ο Γκίλφορντ. Στο μεταξύ έχει πάρει απάντηση του Church. Τοῦ ἔγραψε στίς 15 Μαΐου ἀπὸ τὸ Φάληρο, ὅπου βρισκόταν μετὰ τὴ φονικὴ μάχη τοῦ Ἐνάλατου⁹ στίς 7 Μαΐου κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Church ἔμεινε στὴν Καστέλλα κάτω ἀπὸ φοβερὰ δύσκολες συνθῆκες. Τὸ γράμμα του μᾶς ἔχει διασωθεῖ στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἀναγνωστικῆς Ἑταιρείας καὶ ἡ περιλήψη τοῦ καταλόγου του μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὸ περιεχόμενό του: « Ὁ Church ἐνημερώνει τὸν Γκίλφορντ γιὰ τὶς ἀπώλειες καὶ τὴν τραγικὴ κατάσταση καθὼς καὶ γιὰ τὶς συνθῆκες γενικότερα»¹⁰.

Ὁ Γκίλφορντ, ὅπως εἶδαμε, ἀπευθύνει τὸ γράμμα στὸ Φάληρο· δὲν ἔχει πληροφορηθεῖ ὅτι ὁ Church ἐγκατέλειψε τὴν Ἀττικὴ ἀπὸ τὶς 28 Μαΐου. Τὸ παράδοξο εἶναι ὅτι ὁ Γκίλφορντ στὸ γράμμα του δὲν σχολιάζει καθόλου τὰ τραγικὰ γεγονότα, περιορίζεται μονάχα στὴν φράση: «I received your letter of 15th a few days ago and am glad that you have such good hopes after your misfortune». Τὸ ὑπόλοιπο περιεχόμενο στρέφεται γύρω ἀπὸ ἕνα ἐντελῶς διαφορετικὸ θέμα καὶ ὑπογραμμίζει μιὰ ἄλλη πλευρὰ τῶν ἐνδιαφερόντων του, τὸ πάθος τοῦ συλλέκτη καὶ τοῦ βιβλιόφιλου ποὺ σφράγισε ὀλόκληρη τὴ ζωὴ του:

You will receive from Jerostathi¹¹ a thousand Spanish Colonads (\$ 1000) which I gave him, to purchase for me greek manuscripts, on the following conditions. 1st that all wick be found in the Convents within your reach are to be sent hither as soon as possible, with safety. 2dly that their value shall be estimated by Me or persons appointed by Me and by others appointed by You or the greek Government, 3dly that, if the Greek Government chooses to reserve the right of redeeming them in three years, I am to pay one half of their value deducting the thousand dollars (\$ 1000) which I have already paid, and which the Government, on redeeming them is to repay Me; but that if the Government chooses to sell them to Me, I am to pay the whole value, deducting always the said thousand dollars (\$ 1000) immediately. The Manuscripts will be here in safety and probably, will always remain in Greece, and of use to greek students, as I have made up my dispute with this Government, and am to continue here as Chancellor of the University.

9. Βλ. Dakin, *δ.π.*, σ. 261-273, καὶ Α. Βακαλοπούλου, *Ἱστορία*, τ. Ζ', σ. 741 κ.έ.

10. Βλ. Δ. Κυριάκη, *Κερκυραϊκὸ Ἀρχεῖο*, σ. 95-96.

11. Ὁ Κωνσταντῖνος Γεροστάθης εἶναι κερκυραῖος, γνωστὸς «καποδιστριακός»: βλ. D. Dakin, *British Intelligence*, σ. 131, 140, 156, καὶ *Ὁ ἀγὼνας τῶν Ἑλλήνων*, σ. 274, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Church, ποὺ βρίσκεται στὸν Ἴσθμὸ ἀπὸ 4/16 Ἰουλίου 1827, «Χρήματα καὶ ἐφόδια ἔπαιρνε ἀπὸ τὸν Γκίλφορντ καὶ ἀπὸ τοὺς καποδιστριακοὺς ποὺ βρίσκονταν στὴν Κέρκυρα». Ἄλλὰ ὁ Γκίλφορντ λείπει ἀπὸ τὴν Κέρκυρα ἀπὸ τὶς 16 Ἰουνίου. Μήπως ἡ πληροφορία γιὰ τὰ 1.000 τάληρα, ποὺ ὁ Γεροστάθης ἔφερε ἀπὸ τὸν Γκίλφορντ στὸν Church γιὰ τὰ χειρόγραφα, ἔδωσε αὐτῇ τὴν ἐντύπωση;

I made the same proposal for manuscripts to the Ambassador of Constantinople, to Spiro Tricupi, and to a Priest named Pirro¹², at Napoli di Romania. But as yet I have received none from them, I hope to receive a great many from You, as I send You a thousand Colonnades for earnest, and am ready to pay more when I receive the full amount of that sum. If you should succeed in taking Athens, I hope that you will persuade the Magistrates of that city to send Me an antique chair¹³, which the Government promised Me in return for some slates and tables which I sent to the Schools of Mutual Instruction. God bless you, my Dear Church. I am to set out for Spa where I am to pass the Summer, on 19th June. But I hope to be here again by the end of September. Continue to write to me whenever you can. Your Letters will be sent to me. Pray give my compliments to Mr Lee, who I hear is with You. P.S. Should the Manuscripts arrive here during my absence, Jerostathi will see them examined and valued by your agents and mine. Should any difference arise between them, it will be settled on my arrival at the end of September. Send whatever Manuscripts You can find which is ancient. The examination will take place here.

Στὸ ἴδιο θέμα ἀναφέρεται καὶ ἓνα ἄλλο γράμμα τοῦ Γκίλφορντ πρὸς τὸν Church, τῆς 7ης Ἰουνίου, ποῦ σώζεται σὲ ἄλλο κώδικα¹⁴. Ἄλλὰ ὁ ξαφνικὸς θάνατος τοῦ Γκίλφορντ ματαίωσε ἀσφαλῶς τὰ σχέδιά του.

Παρουσιάζω παρακάτω πέντε ἐπιστολὲς πρὸς τὸν ἐξάδελφό του λόρδο Bathurst, ὑπουργὸ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀποικιῶν τῆς Κυβέρνησης Liverpool ἀπὸ τὸ 1812 ὡς τὸ 1827, ὅλη τὴ διάρκεια δηλαδὴ τῆς δράσης τοῦ Γκίλφορντ στὰ Ἑπτάνησα. Διατηρεῖ μαζί του πυκνὴ ἀλληλογραφία. Οἱ ἐπιστολὲς ποῦ ἀνταλ-

12. Βλ. Π. Καραγιώργου, Ὁ λόρδος Γκίλφορντ γιὰ τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα, *Δελτίο Ἀναγνωστικῆς Ἑταιρείας Κέρκυρας* 17 (1980) 92-93, καὶ τοῦ ἴδιου, Ἄγνωστα γράμματα τοῦ Κάλβου, *Δελτίο Ἀναγνωστικῆς Ἑταιρείας Κέρκυρας* 19 (1982) 74, σμ. 43. Ὁ Κάλβος, σὲ γράμμα του στὶς 6 Αὐγούστου ἀπὸ τὴν Κέρκυρα πρὸς τὸν Γκίλφορντ στὸ Σπά, γράφει σχετικὰ μὲ τὰ χειρόγραφα: Dei manoscritti che dovevano venirci di Grecia non abbiamo avuto ancora veruna notizia; e spero che si risparmierranno la pena di farli venire a Corfù, se, come si dice, Atene fra breve potrà coltivare liberamente, e tranquillamente gli studi e i suoi olivi. Βλ. δ.π. καὶ σ. 76-77.

13. Ἡ ὑπόθεση μᾶς εἶναι γνωστὴ καὶ ἀπὸ ἄλλη πηγή. Στὰ ΓΑΚ, Ἐκτελεστικόν, φακ. 146, 17-19, ὑπάρχει μονόφυλλο ἀνυπόγραφο, προφανῶς τὸ πρόχειρο σχέδιο ἀπόφασης τοῦ Ἐκτελεστικοῦ πρὸς τὸ Ἐπαρχεῖον Ἀθηνῶν: «Διατάττεται τὸ Ἐπαρχεῖον τοῦτο νὰ παραλάβῃ ἓνα ἀπὸ τοὺς εὐρισκομένους ἀρχαίους μαρμαρίνους θρόνους καὶ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὸν ὅστις θέλει παρρησιάσει τὴν παρούσαν διαταγὴν, διὰ νὰ [διευθυνθῇ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Κορυφῶν] κατευθυνθῇ πρὸς τὸν ἄρχοντα τοῦ ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου τῆς Κέρκυρας καὶ νὰ κατατεθῇ εἰς αὐτό. Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 17ῃ Δεκεμβρίου 1825, Ὁ Πρόεδρος - Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς». Στὸ ἔγγραφο διαγράφεται τὸ: «διευθυνθῇ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Κορυφῶν», καὶ μὲ τὸ χέρι τοῦ Ἄ. Μαυροκορδάτου (ποῦ εἶναι ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς) συμπληρώνονται τὰ ὑπόλοιπα. Εἶναι γνωστὲς οἱ σχέσεις τοῦ Ἄ. Μαυροκορδάτου μὲ τὸν Γκίλφορντ καὶ ἔχουν διασωθεῖ ἀρκετὲς ἐπιστολὲς τοῦ πρώτου στὸ Ἀρχεῖο τοῦ δευτέρου. Ἀξίζει, νομίζω, νὰ σημειώσουμε ἐδῶ τὴ διευκρίνιση: ἀνὰ κατατεθῇ εἰς αὐτό», δηλαδὴ νὰ παραμείνῃ στὴν Κέρκυρα ὁ θρόνος. Τὴν πληροφορία γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἐγγράφου ὀφείλω στὸν φίλο ἱστορικὸ Σπύρο Λουκάτο καὶ τὸν εὐχαριστῶ.

14. Βλ. Δ. Κυριάκη, δ.π., Κ. 2.

λάσσουν αποτελούν πλούσιες πηγές πληροφοριών και συμπληρώνουν όσα γνωρίζουμε από τις επίσημες εκθέσεις του. Στα γράμματα που παρουσιάζονται εδώ αποκαλύπτονται τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο Γκίλφορντ από την πολιτική της Κυβέρνησης, που δεν φαίνεται διατεθειμένη να βοηθήσει οικονομικά την 'Ακαδημία αφού θεωρεί το ίδρυμα μάλλον προσωρινό και πολυδάπανο. Μια άλλη έγνοια του Γκίλφορντ αυτή την εποχή είναι το 'Ιεροσπουδαστήριο¹⁵ που πρόκειται να ιδρυθεί. Σ' αυτό το ψυχολογικό κλίμα γράφονται τα γράμματα στον Bathurst. Χαρακτηρίζονται όλα private and confidential.

Το πρώτο: από την Κέρκυρα, στις 15 Μαρτίου. Παραπονεΐται ότι δεν έχει πάρει απάντηση της Κυβέρνησης στο μακροσκελές υπόμνημά του για θέματα κρίσιμα για την τύχη της 'Ακαδημίας.

In the mean time the Parliament has been opened by a speech from the Lord High Commissioner very flattering to me individually and expressing good will to the University; but very cautious in promising any thing. But the Establishment of an Ecclesiastical Seminary under the immediate inspection of Government, that is, independence of the University. How far that independence is to be carried, I have no idea. I have had no explanation on the subject and do not expect one. As my intentions are perfectly well known, there is no reason why I should declare them again, unless called upon which they, probably, will not be. In the mean time the Project must remain unexecuted for some years. One hundred Ecclesiastics have been brought hither by Government for their education and only forty of them can be lodged by Government in the same house. None of them can be dismissed in common justice untill their education be finished, and that will not be the case with most of them till June 1828. Young men are also beginning to come from the other Islands, to study theology, at their own expense, and those who have advowsons (juspatronate) will, probably, send their sons, that they might keep them in their families, which cannot be the case after church preferment is exclusively reserved to those who have studied in the Seminary. All these circumstances will, I trust, delay if not alter the Plan; and till the Plan is put into execution I shall take no steps about it. I regret, however, that it will prevent my carrying into effect many arrangements which I had proposed for the University; but which would cost money and are, therefore, not to be undertaken on an uncertainty.

Και συνεχίζει σ' ένα έντελώς διαφορετικό τόνο, συγκινημένος και αϊσιόδοξος:

In the mean time, my Boys are getting on wonderfully. I am examining privately those who study the Law and have the greatest satisfaction in their answers. Seymour, who dined with Me yesterday had some part of the examination afterwards, by way of dessert. I do not know whether He was much edified with it. A lawyer, who was present at the examinations, this evening was highly so. The students were taken quite by surprise, beeing only informed of the intended examination yesterday morning, and have been asked very difficult questions,

15. Βλ. Δ. Καπαδόχου, 'Ο Γκίλφορντ και η πρώτη 'Ιερατική Σχολή στα 'Επτάνησα, Πarnaσσός 21 (1979) 592-627.

both in Civil and International Law. The Course of Criminal Law has begun so lately, that is not worth while to examine in it. I am impatient for the public examinations, at which I hope that the Senate and the Supreme Court will be present. That can not however take place after some time, or, perhaps, till October.

Δυὸ μέρες ἀργότερα, στίς 17 Μαρτίου, εἶναι γραμμένο τὸ δεύτερο γράμμα: «My dear Lord Bathurst, I received this morning by Your Messenger, the duplicate of the very kind letter which I received and answered by the Paquet. You will, I am sure, be satisfied with what I and my fellows Labours the Professors have done to diminish the Disbursement of the Government on our account». Σχεδὸν ἐπαναλαμβάνει ὅσα ἔγραψε στὸ προηγούμενο γράμμα, μόνο πὺ ἐδῶ, ἔχω τὴν ἐντύπωση, ὅτι ἐκφράζει μὲ περισσότερη ἐλευθερία τὴν πικρία του, γεγονὸς πὺ μὲ ὀδηγεῖ στὴν ὑπόθεση ὅτι ὁ δρόμος πὺ θὰ στείλει αὐτὸ τὸ γράμμα εἶναι ἀσφαλέστερος καὶ ἴσως ἀποφεύγει τὴ λογοκρισία. Γράφει σχετικὰ μὲ τὸ λόγο τοῦ Ἀρμυστῆ:

In the meanwhile the Parliament has opened. The speech from the Throne has noticed my poor services in a much more flattering manner than they deserved, and has declared great good will to the University. But it still considers the Establishment as provisional, and, of course not endowable; it gives some hints of scanty means to support it; and promises the Establishment of an Ecclesiastical Seminary under the immediate superintendence of Government. The Relation of the Seminary to the University is not alluded to, and no further communication has been made to Me on the subject. As you, and the Government, and indeed the World at large are in perfect possession of my sentiments, there is no reason why I should solicit any; All the Power which the Parents of my academicians exercise over their sons, I am willing to leave to the Heads of the Seminary, and do not pretend to interfere with its interior discipline. But I can not be expected to give up all authority over young men who are not only entitled but obliged to attend the University. What they do as academicians ought, one should imagine, to be subject to animadversion by the academic authorities. Otherwise those authorities must become contemptible in the opinion even of the young men who are not to be removed from their control. Were it the intention of Government to make any arrangement favourable to the University, I know no reason why it should not have been communicated to Me. But I am as yet a stranger to every circumstance belonging to it, except that it is to be independent of the University, and that the young men of the Seminary, are to learn some things (I do not know what) in the Seminary, but are to come to the University for their ordinary Lessons. I however intend neither to give any further opposition to the Project, nor to tender my Resignation till I see that it is practicable which does not appear to Me to be the case at present. Government now maintains here one hundred young Ecclesiastics whom it has invited, and can lodge no more than forty. Not one of these will have completed his education before the end of the next scholastic year. Can they be dismissed till then? or can a lodging be built for them? Young Clergy then are beginning to come and study at their own expense. The exclusion of them Hope of Church, Preferment would neither be just nor politic. Yet it would be the natural consequence of a seminary. Under these circumstances I think that I may remain quiet. It only grieves me that I can not do many little things at my own expense which would be of use to the Clergy, to the University and to the State. While the University is declared to be provisional and of course

unendurable one cannot be foolish enough to endow it; and while I am every day expecting some regulation which may oblige me to go away, all that I acquire for the use of it must be of a partable nature. Indeed I have six and 20 large cases of books from Italy, being in the hall, which I do not intend to unpack till I know a little more of my fate from the answer which I expect to my last Dispatch to Government. I had written thus far when I received the alarming news of Lord Liverpool's illness. I do not know who is now about his Person as private Secretary. Who ever it may be, pray my dear Lord Bathurst, be so kind as to let me have a line from Him by every Messenger and every Post; for I am in the greatest anxiety. Adieu. My best Respects to your Ladies. Believe me ever most faithfully Your (signed) Guilford.

Εικοσιδύο μέρες αργότερα, στις 8 'Απριλίου, τὸ ἐπόμενο γράμμα: 'Ο Γκίλφορντ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πολὺ λυπημένος καὶ ἀνήσυχος γιὰ τὴν τύχη τῆς 'Ακαδημίας:

I had an audience of Sir Frederik Adam three days ago, when he seemed displeas'd at having been represented as wishing to *reduce* the Establishment of the University. I observed to Him that, after that Establishment had by permission of Government, grown up to cost eighteen thousand dollars (\$ 18000) annually; the voting sixteen thousand dollars (\$ 16000) for its maintenance was certainly reduction; whether called so in words or not; On looking over my letter to you I do not even find the word reduction; but I can not change my opinion as to the sense. I am as yet however, ignorant of the intentions of the Government. It is supposed by many, that I shall not have any positive answer, till the arrival of one from You to whom it is imagined that the principal points of my dispatch have been referred. I wish it may be so, as I think it will convince You that I am neither unreasonable, uneconomical, or punctilious. This long uncertainty has added so much to the disorder of my nerves that is thought necessary for me to change scene and air, and I have requested permission to begin my annual tour through the Islands in the Steam-Vessel.

'Ελπίζει νὰ μπορέσει νὰ ἐπισκεφτεῖ τὰ Κύθηρα, ὅπου λειτουργοῦν θαυμάσια τὰ ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα: 800 ἀγόρια καὶ κορίτσια ἐκπαιδεύονται ἐκεῖ. Σημειώνει ὅτι λειτουργεῖ ἐκεῖ ἓνα σχολεῖο ποὺ ἴδρυσε ἓνας ἱερέας Πιτζαμάνος ποὺ πέθανε στὴ Βενετία· τὸ πιθανότερο εἶναι νὰ διοικεῖται ὅπως κάθε πράγμα σ' αὐτὸν τὸν τόπο. 'Ελπίζει νὰ συζητήσει μὲ τοὺς ἐπιτρόπους καὶ νὰ μπορέσει νὰ τὸ κάμει χρήσιμο: «Many similar legacies are, I believe, existing in the other Islands and the lands of all the Convents in Cefalonia were confiscated by the Russians, or, rather under their influence, for the purpose, it is said, of forming a fund for purpose of public instruction»¹⁶. Κρίνει ὅτι τὸ Λύκειο ποὺ ἰδρύθηκε πρὶν ἀπὸ λίγο

16. Βλ. Η. Τατσέλη, *Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα*, τ. Β', 'Αθήνα 1960, σ. 242: «Διὰ θεσπίσματος τῆς 20ῆς 'Ιανουαρίου 1805 μοναὶ τινες διελύθησαν ἐν ταῖς νήσοις, ἡ δὲ κτηματικὴ αὐτῶν περιουσία προσετέθη εἰς τὴν πρὸς φιλανθρωπικούς σκοποὺς προορισθεῖσαν κοινοτικὴν καὶ ἐγγύριον λεγομένην περιουσίαν ἐκάστης νήσου, ὧν αἱ πρόσοδοι διετίθεντο πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων, ἄλλαι δὲ ὑφιστάμεναι μοναὶ ἐπεβαρύνθησαν διὰ φόρου ἀναλόγου τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν [...] εἰς δὲ τὰς πλουσίας μονάς, 'Αγίου Γερασίμου, Ταφιοῦ,

χρόνο στην Κεφαλονιά είναι μακριά και δεν καλύπτει τις ανάγκες και της Ζακύνθου, γι' αυτό οι εύγενείς γονείς στέλνουν τα παιδιά τους και σπουδάζουν στη Sienna¹⁷.

Διατυπώνει παράπονα γιατί η Κυβέρνηση χαρακτήρισε τους καθηγητές της μουσικής και της αρχαιολογίας καθηγητές πολυτελείας, *Professori di lusso*, ενώ αυτός τους θεωρεί απαραίτητους. 'Ο 'Αριστείδης, ο καθηγητής της μουσικής¹⁸, είναι απαραίτητος αφού η ελληνική λειτουργία στηρίζεται καθολοκληρία στα ἄσματα και τις ψαλμωδίες:

Seventy eight pounds (£ 78) per annum are thought too much for a person to prevent the Clergy from singing out of tune. It is true that He has a voice *testiculi sibi concises unde fugit sus*, for no sow geldder's whittle was ever so shrill and disagreeable. But his knowledge of music is profound. He has set the Constantinopolitans through my nose music to counter-point and, as our Metropolitan here with whom he is no favorite, disapproved of that music as heterodox. He has set to counter-point the Candiot half Italian music which is using here. If Government insists on curtailing Him, I shall continue to pay Him from my own pocket, till some opportunity may offer of establishing him in Greece; for as He is a good scholar as well as Musician, He is more likely than any one else, to collect what can be collected regarding ancien Greek music, which after all, was probably, much inferior to the modern Italian. This resolution of mine proceeds, I assure you, much more from love of science, than from any object of personal gratification for the Solfeggio of twenty fat Papasses in the next room to me for two hours every day is by no means delightful.

Παρακάτω σχολιάζει με αγανάκτηση την κυβερνητική άποψη ότι ο καθηγητής της αρχαιολογίας για ένα ελληνικό πανεπιστήμιο είναι πολυτέλεια:

As soon as I was informed of my destination I looked out for what I supposed to be the most desirable of all acquisitions in a Greek University, an Antiquarian. About six years ago I met with Doctor Sachelaropulos¹⁹, who appeared to me admirably fitted for the purpose and engaged Him to complete the great treasure of Antiquarian knowledge which He already possessed by residence at Vienna, Padova, Bologna, Rome and Naples. He arrived here and opened his courses of lectures last November. It is true that he could not easily find any

---

Σισίων επεβλήθη χρηματική έτησια συνδρομή προς ενίσχυσιν της διαδόσεως της παιδείας, εις μὲν τὴν πρώτην ταλλήρων 150, εις δὲ τὴν δευτέραν 100 καὶ εἰς τὴν τρίτην 200, διετεθήσαν δὲ συνάμα πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐπὶ 'Ενετῶν μονῶν».

17. Βλ. Γ. Μεταλληνῶ, 'Ο κόμης Φρειδερίκος-Δημήτριος Γκίλφορντ καὶ ἡ ἰδεολογικὴ θεμελίωσις τῶν θεολογικῶν σπουδῶν τῆς 'Ιονίου 'Ακαδημίας, 'Αθήναι 1986, σ. 23 σημ. 76, ὅπου σὲ ἐκθεσὴ του ὁ Γκίλφορντ ἀναφέρει σχετικὰ μὲ τοὺς εύγενεῖς τῆς 'Επτανήσου ποὺ στέλνουν τὰ παιδιά τους γιὰ σπουδὲς στὸ Collegio Golomei τῆς Sienna.

18. Βλ. ὁ.π., σ. 18 σημ. 60, σ. 29 καὶ σημ. 109, ὅπου σχετικὰ μὲ τὸν 'Αριστείδη καὶ τὸ μάθημα τῆς μουσικῆς ἀπὸ 'Εκθέσεις του Γκίλφορντ, κυρίως ἀπὸ τὴν 'Εκθεσὴ τῆς 13.2.1827 (Public Record Office, CO, 135, ἀρ. 39) ὅπου παρατηρεῖ ὅτι πολλοὶ τὸ θεωροῦν «as a matter of luxury».

19. Σχετικὰ μὲ τὸν Κωνσταντῖνο Σακελλαρόπουλο καὶ τὴ διδασκαλία του βλ. Γ. Τυπάλδου, 'Ιστορία, σ. 29, 56.

where else such an auditory as my boys; but as it is, He has, I believe, made the Parian Marble better known at Corfu, than it is at Oxford, that is in the University, for I hope that the Mayor and the Aldermen of Oxford would be ashamed of treating that sort of knowledge as useless. However the Government here may continue to indulge that respectable opinion or no as it likes, without any increase or diminishment of expence; for it has left the payment of his salary entirely to me, and I will continue it willingly, but I will not agree to send Him as a Pedagogue, into one of the Islands²⁰ should it be desired. Pray do not suppose, from what I write, that I am at all desirous of picking quarrels with the Government, on the contrary, I am anxious to concur with it most cordially in every thing if it really wishes to extend knowledge to all the Islands.

Συνεχίζει με τὰ γνωστὰ παράπονα για τὴν προσπάθεια τῆς Κυβέρνησης νὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ κάθε τι ποὺ ἔχει σχέση με τὸ Ἱεροσπουδαστήριο:

And the regulation to be adopted will probably be such as will oblige me to resign my employment. That I will not do so without necessity, You may be sure. For after all my resolutions concerning my own independence and the folly of submitting to useless indignities, when I see sixty of my boys at lecture, with their wide mouths grinning and their lower eyes goggling with delight at a new idea, I find it almost impossible to leave them till their education be finished, and then a new set will succeed as that. I must have my death bed placed by a Professor's chair as the second King of Prussia, father of Frederic the Great, had his placed before a window that he might enjoy to the last the view of his regiment of Giants at Drill. My principal amusement, at present, is the private examinations of the young men who have entened on their professional studies, in presence only of the Professors of their faculty and, now and then, a person desirous of witnessing their progress. I have examined thirty three young Lawyers and fourteen young Physicians who I have reason to hope, will be the boast of their age. Their public examination in October next, in presence of all authorities and such professional men as will attend, will I hope, make known beyond the drawn Bridge of this Citadel, that there is a University here where something worth knowing is taught in a Language which no civilized person can speak and understand.

Στις 23 Μαΐου, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν περιοδεία του στὰ νησιά, ποὺ δὲν τὴν ὀλοκλήρωσε, ἀπαντᾷ σὲ γράμμα του Bathurst. Σχολιάζει τὰ σχετικά με τὴν ἀρρώστια τοῦ Liverpool. Δὲν ἔχει πάρει ἀκόμη ἀπάντηση στὴν ἀναφορά του. Χαίρεται ποὺ ὁ Bathurst θὰ ταξιδέψει με τὴ γυναίκα του στὴν Εὐρώπη καὶ θὰ τὸν ἐπισκεφθεῖ τὴν ἀνοιξή. Τοῦ προτείνει τὸ καλλίτερο δρομολόγιο.

I have been lately holding private examinations of my young Divines, in presence of the refugee Bishop of Metrac and six fat Dignitaries of Corcyrian Church and I really can not bear the idea that they are to be taken from me, when I think that I had not brought them hither and procured them such instructors as Papa-Farmakides and the Deacon Tipaldo, they should now be thumbing their spelling-books instead of quoting the Fathers. But when I go into a Lecture Room and see fifty wide mouths grinning and twice as many lawer eyes

20. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Γκίλφορντ ὁ Σακελλαρόπουλος τοποθετήθηκε διευθυντὴς τοῦ σχολείου τῆς Κεφαλονιάς! Ὁ.π., σ. 74.

goggling at an interesting observation of the Professor, all the Dignity leaves me and I feel it impossible to resign altho it should please Government to reduce the University to a Grammar-School (...). You may be sure that I shall keep my temper as well as I can. I have not reckoned very much on the protection of Government, since the speech at the opening of the Ionian Parliament in 1825. But I had been long used to see my Bantling treated without any extraordinary fondness and thought that it grows the hardier on that account.

Τὸ γράμμα τῆς 29ης Μαΐου μᾶς μεταφέρει σ' ἓνα ἐντελῶς διαφορετικὸ κλίμα:

My dear Lord Bathurst, I can not let the Post depart without informing you that I have made up matters with this Government, and am to remain here. The young seminarists are to be entirely subject to the Academical authorities while attending their Lectures in the University. The choice of those Lectures however, the regulation of their Seminary and the direction of their conduct, is to be in the hands of a Commission of three persons of whom I am to be one²¹. The other two will probably be the head of the Church and a Senator. We are to have but eighteen thousand Dollars (\$ 18.000), three thousand nine hundred Pounds (£ 3.900) for our University expenses this year, which is ... but I will not quarrel on that score, as I shall be able to make answer, with some addition of my own.

Φαίνεται ὅτι ὁ Γκίλφορντ ἔχει πληροφορηθεῖ τις ἀποφάσεις τῆς Κυβέρνησης ἐνωρίτερα ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἀνακοίνωση πὺ ἐγινε στὶς 5 Ἰουλίου. Στὶς 10 Ἰουνίου ὁ ἀρμοστὴς Adam τὸν ἐπισκέφθηκε καὶ γευμάτισε μαζί του. Μετὰ τὴ συνάντηση αὐτῆ, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Α. Παπαδόπουλος-Βρετός, βιβλιοθηκᾶριος καὶ βιογράφος του, ἀποφάσισε μέσα στὸ διάστημα τῶν 5 ἡμερῶν πὺ τὸν χῶριζαν ἀπὸ τὴν ἀναχώρηση γιὰ τις θερινὲς διακοπές του νὰ ἀνοίξουν μαζί τὰ κιβώτια μὲ τὰ βιβλία πὺ περιέμεναν κλειστὰ καὶ «νὰ θεωρήσει ὁ ἴδιος τὴν προμετωπίδα πέντε καὶ πλέον χιλιάδων βιβλίων»²². Τὸν ἐπόμενο χειμῶνα σκόπευε νὰ μεταφέρει στὴν Κέρκυρα καὶ τὴν ὑπόλοιπη βιβλιοθήκη του ἀπὸ τὸ Λονδίνο.

Οἱ ἐπιστολές πὺ ἀκολουθοῦν ἀναφέρονται στὰ καλλιτεχνικά καὶ παλαιογραφικά ἐνδιαφέροντα τοῦ Γκίλφορντ καὶ τις προσπάθειες ἀνάπτυξης καὶ αὐτῶν τῶν τομέων. Δύο νέοι, ὁ Reynolds καὶ ὁ διάκονος Κωνσταντῖνος Λογοθέτης, σπουδάζουν στὴ Ρώμη, ζωγραφικὴ ὁ πρῶτος, ζωγραφικὴ καὶ παλαιογραφία ὁ δεύτερος. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ ὑποτρόφους του. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1827 ὁ Γκίλφορντ γράφει στὸν Cavalier L. Chiaveri, ἀντιπρόσωπό του στὴ Ρώμη, σχετικὰ μὲ τὸ ἔργο τοῦ Reynolds, τὸν Ἅγιο Σεβαστιανό: «il quadro di quest'ultimo (il

21. Βλ. Δ. Καπαδόχου, Ὁ Γκίλφορντ, σ. 610-617, ὅπου δημοσιεύεται ὁλόκληρο τὸ κείμενο τῆς Πράξης 89 τῆς Γερουσίας (5 Ἰουνίου 1827) πὺ θεσπίζει τὴ σύσταση τοῦ Ἱεροσπουδαστηρίου. Τὸ ἄρθρο 3 ἀναφέρεται στὴν τριμελὴ Διευθυντικὴ Ἐπιτροπή.

22. Βλ. Παπαδόπουλου-Βρετοῦ, Βιογραφικά - Ἱστορικά ὑπομνήματα περὶ τοῦ κόμητος Φριδερίχου Γκίλφορντ, Ἀθῆναι 1846, σ. 133-137.

giovane Reynold's) é giunto ed é superbo». Ζητάει κάποιο δείγμα έργασίας και του διακόνου Κωνσταντίνου. Στόν ἴδιο τόν Reynolds γράφει γιά νά τόν συγχαρεῖ γιά τὸ ἔργο του, πού ἐτοιμάζεται νά τὸ ἐκθέσει, και τοῦ κάνει διάφορες παρατηρήσεις γιά τήν τεχνοτροπία και τίς παραπέρα σπουδές του. Ζητάει πληροφορίες γιά τίς σπουδές τοῦ Κωνσταντίνου και διατυπώνει τή γνώμη του γιά τοὺς ζωγράφους πού πρέπει νά μελετήσει. "Ἐνα μῆνα ἀργότερα (28 Μαΐου) γράφει ἐνθουσιασμένος στόν C. Chiaveri γιά τὸ δείγμα δουλειᾶς τοῦ Κωνσταντίνου, ἕνα ἀντίγραφο παλιμψήστου. Τήν ἴδια ἡμέρα γράφει και στόν ἴδιο: «Mio caro Diacono, Mi ha piaciuto asai la vostra copia de facsimile de palimpsesto della Republica di Cicerone che mi ha mandato [...] Acchiudo una lettera per Monsignor Mai,» (πρόκειται γιά τόν γνωστό καρδινάλιο Angelo Mai, διάσημο φιλόλογο και παλαιογράφο, προϊστάμενο τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανού²³ ὁ ὁποῖος δημοσίευσε τὸ 1822 τὸ ἔργο τὸ ὁποῖο ἀναφέρει ὁ Γκίλφορντ), «la quale, vi prego, di portare in persona da S. Eccellenza Reverenda e di porgerli i miei divoti ossequi. Spero di Egli vi metterà nella strada d'insegna quella bellissima arte, le quale può essere della più grande utilità per la vostra patria».

Εἶναι γνωστός ὁ στενός δεσμός τοῦ Σπυρίδωνα Τρικούπη μὲ τόν Γκίλφορντ. Τόν πρωτογνώρισε παιδί στό Μεσολόγγι, ἀργότερα ἀνέλαβε τίς σπουδές του στήν Εὐρώπη και τόν εἶχε κοντά του στήν Ἑγγλία τὰ καλοκαίρια ὡς γραμματέα του. Τόν συναντάει συχνά στά Ἑπτάνησα, παρακολουθεῖ τή δράση του, ὅπως εἶδαμε, συνεργάζεται μαζί του και τόν συμβουλεύει. Τοῦ γράφει στίς 28 Μαρτίου, σέ ὕφος ὀργισμένο και αὐστηρό. Τόν ἐπιπλήττει γιά τή συμπεριφορά του πρὸς τόν γνωστό Ἴρλανδὸ φιλέλληνα Blaquiere²⁴, πού βρίσκεται αὐτὸ τὸν καιρὸ και πάλι στήν Ἑλλάδα. Εἶναι γνωστό ὅτι, ὅταν ἔφθασε στήν Αἴγινα, τὸ λεγόμενο Ἑγγλικὸ κόμμα και ὁ ἴδιος ὁ Τρικούπης τὸν ὑποδέχτηκαν ψυχρά. Σ' αὐτὰ τὰ περιστατικὰ ἀναφέρεται ἀσφαλῶς και τὸ γράμμα τοῦ Γκίλφορντ. "Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Blaquiere ἕνα μῆνα πρὶν εἶχε γράψει στόν Ἑγγλο τελωνειακὸ Tool²⁵ στήν Κέρκυρα και εἶχε χαρακτηρίσει τὸν Μαυροκορδάτο και τὸν Τρικούπη *two of the graetest rascals in Greece*. "Ἴσως ὁ Tool νά εἶχε ἐνημερώσει τόν Γκίλφορντ γιά τήν παρεξήγηση. Τοῦ γράφει:

My dear Spiro, What the Deuce is the reason of your extreme incivility to Blaquiere? it appeared to me that his intentions towards your country were very good and whatever your opinion may be it is always imprudent to affront individuals. If you did not approve at his

23. Βλ. ἄρθρο στό *Dictionnaire de Théologie Catholique*, IX, στ. 1650-53.

24. Γιά τόν Ἴρλανδὸ φιλέλληνα Edward Blaquiere, μέλος τῆς ἐλληνικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Λονδίνου, πού ἐπισκέφθηκε πολλές φορές τήν Ἑλλάδα μὲ διάφορες ἀποστολές και τὸ ρόλο του γιά τὰ δάνεια τῆς Ἑγγλίας, βλ. D. Dakin, *Ὁ ἀγώνας τῶν Ἑλλήνων*, σ. 139-143 και *passim*.

25. Βλ. D. Dakin, *British Intelligence*, ἐπιστολές ἀρ. 88, 90, 91, 93, 96, 98. Ὁ Blaquiere γράφει στόν Tool, τελωνειακὸ ὑπάλληλο, γνωστό «καποδιστριακό».

plans you might have conversed with Him upon the subject which would not have obliged you to adopt it as it is, you have added a new dispute to the many which distract the councils of your unhappy country and will prevent its ever being settled. Besides you must not suppose that Blaquiere acts intirely by himself. He is connected with many of the English who are the best friends of Greece and who have a very good opinion of him. Your quarrel with him can do no good to yourself or your friends; on the contrary it will increase very considerably the number of your enemies who are well known to be numerous and powerful, both within Greece and without. I am exceedingly sorry for it, but after the letter which you wrote to Him it appears to me difficult that any reconciliation should take place, if it could I should be very happy, it would be the best thing possible both for you and for Greece. If any one can effect it, it will be Sir Richard Church, who, I know has a very good opinion both of Blaquiere and of his plans.

Αὐτὸς φαίνεται ἦταν ὁ λόγος ποὺ ἔγραφε καὶ ξανάγραφε ὁ Γκίλφορντ στὰ γράμματα στὸν Church γιὰ τὶς ἀρετὲς τοῦ Τρικούπη.

Δύο γράμματα στὸν Stratford Canning²⁶, τὸν Ἄγγλο πρεσβευτὴ στὴν Κωνσταντινούπολη. Στὸ πρῶτο (20 Μαρτίου) ἀφοῦ ἀναφερθεῖ στὰ προβλήματα τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς ἐπιχορήγησης, τὸν παρακαλεῖ νὰ βοηθήσει γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς εἰρήνης γιὰ πολλοὺς καὶ σοβαροὺς λόγους.

Pray settle your Peace as soon as you can, for many reasons, but among others, that I may know as soon as possible whether the Greeks will form a University of their own, or send their youth to study here. If this government will give me the means, I will do what I can to have a University here equal to all their wants. If not, I must do what I can to help my Neighbours in forming one.

Στὸ ἐπόμενο γράμμα (10 Μαΐου) τοῦ συνιστᾷ τὸν καθηγητὴ τῆς μουσικῆς Ἀριστείδη, ποὺ ταξίδεψε στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἰκετεύει τὸν Πατριάρχη νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸν βαθμὸ τοῦ διακόνου, στὸν ὁποῖο χειροτονήθηκε σὲ πολὺ νεαρὴ ἡλικία, σχεδὸν παιδί, καὶ τὸν ὁποῖο ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνταλλάξει μὲ μιὰ σύζυγο. Ὁ Μητροπολίτης ἐδῶ δὲν τοῦ δίνει τὴν ἄδεια, ἀφοῦ τὸν χειροτόνησε σὲ ἡλικία 23 ἀντὶ 25, ὅπως ὀρίζει ἡ Σύνοδος τῆς Λαοδικείας καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ. «I, as a Canonist, am of opinion that he may marry and quit the Church. The Patriarch, however, will decide». Δὲν γνωρίζουμε τὴν ἔκβαση τῆς προσπάθειας, ὁ Ἀριστείδης πάντως πέθανε τὸν ἐπόμενο χρόνο σὲ ἡλικία 42 χρόνων²⁷.

26. Σχετικὰ μὲ τὶς προσπάθειες τοῦ Stratford Canning γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴ συμβιβαστικὴ λύση μὲ τὴν Πύλη κατὰ τὴ συνάντησή του μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς ἐλληνικῆς Κυβέρνησης στὴν Ὑδρα στίς 28 Δεκεμβρίου 1825, ὅσο καὶ ἀργότερα γιὰ τὴν ἐνημέρωση τῆς Κυβέρνησής του πρὶν ἀπὸ τὴ συνάντηση τῆς Πετρούπολεως, βλ. D. Dakin, Ὁ ἀγὼνας τῶν Ἑλλήνων, σ. 219-232 καὶ Α. Βακαλοπούλου, Ἱστορία, τόμος Ζ', σ. 366-373.

27. Βλ. Γ. Τυπάλδου-Ἰακωβάτου, Ἱστορία, σ. 166-167, ὅπου καὶ ἡ νεκρολογία, καὶ σ. 41, 47. Ἐχῶ σὲ φωτοτυπία, ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Γκίλφορντ τοῦ Maidstone, ἓνα γράμμα τοῦ Θ. Φαρμακίδη πρὸς τὸν Ἰ. Λουσιανὸν (Κέρκυρα 14 Μαΐου 1825), ὅπου δίνονται ἀκριβῶς αὐτοὶ οἱ συνοδικοὶ κανόνες σχετικὰ μὲ τὴ χειροτονία πρεσβυτέρου ἢ διακόνου. Εἶναι πολὺ πιθανὸν

Πέντε γράμματα απευθύνονται στους έπιστάτες τῶν κτημάτων τοῦ Γκίλφορντ στὴν Ἄγγλια καὶ στὸ γραμματέα του στὸ Λονδίνο. Ἀπὸ τὸν περασμένο χειμῶνα ὁ Γκίλφορντ ἔχει πουλήσει τὸ σπίτι του τοῦ Λονδίνου (24 Saint James Place) καὶ τὰ βιβλία του ἔχουν μεταφερθεῖ σὲ δύο εὐρύχωρα δωμάτια στὸ Lincoln Inn, ἓνα συγκρότημα γραφείων²⁸. Στὴν πλούσια ἀλληλογραφία του μὲ τὸ βιβλιοθηκάριο καὶ γραμματέα του λόγιο Robertson, παρακολουθοῦμε δυὸ ἀντίρροπες προσπάθειες: τοῦ Robertson ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, ποὺ ἀγωνιᾷ βλέποντας τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Λονδίνου ν' ἀπογυμνῶνεται ἀπὸ τὶς σπάνιες συλλογές της γιὰ ἓνα μακρυνὸ σκοπὸ, καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Γκίλφορντ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ποὺ ἀνυπομονοῦσε νὰ καταστήσει τὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας ἀξιόλογη καὶ χρήσιμη²⁹. Στὸ πρῶτο γράμμα (9 Ἀπριλίου) τὸν πληροφορεῖ ὅτι ὁ γνωστὸς ἀρχιγραμματέας τῆς Ἀκαδημίας, James Lusignan, καθηγητὴς τῆς Ἀγγλικῆς φιλολογίας, στενὸς φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ Γκίλφορντ ἀλλὰ ιδιόρρυθμος ἄνθρωπος, ἔφυγε πρὶν ἀπὸ μιὰ βδομάδα γιὰ τὴν Ἄγγλια σὲ ἄθλια ψυχικὴ καὶ διανοητικὴ κατάσταση. Ἀναγκάστηκε νὰ τοῦ δώσει τὸ ποσὸ τῶν 1000 λιρῶν. Ἐλπίζει νὰ βελτιωθεῖ, ἀν ἀφήσει βαθμιαῖα τὸ ὄπιο, γιὰ τὸ ἄφησε ἀπότομα καὶ ἀναγκάστηκε νὰ τὸ ξαναρχίσει. Τὸν πληροφορεῖ γιὰ τὶς σχέσεις του μὲ τὴν Κυβέρνηση: «It is true that I am not much pleased with the manner in which the Government has behaved to me; but it professes fairly at present and I wish to avoid any quarrel, and shall do so if left to myself, as I am notoriously in the right in all our objects of disputes and of course, have nothing to do, but to facilitate the accession of the Government to my ideas, without making it appear either to itself or to the world that it relinquishes its own». Κλείνει μὲ τὴ χαρμόσυνη εἶδηση: «What is still better they are said to have reconciled all the disputing parties».

Στὸν έπιστάτη τοῦ σπιτιοῦ του στὸ Wroxton Abbey, τὸν Walfard, γράφει στὶς 8 Μαΐου καὶ τοῦ ἀναγγέλλει ὅτι δὲν θὰ ταξιδέψει τὸ καλοκαίρι στὴν Ἄγγλια, τὸν κουράζει ἡ μεγάλη συντροφιά καὶ τὸ γεμάτο κόσμο σπίτι. Ἀναφέρεται σὲ πρακτικὰ προβλήματα τοῦ σπιτιοῦ, ὅπως τὰ παραπετάσματα τῶν παραθύρων γιὰ νὰ μὴν καταστραφοῦν οἱ πίνακες τοῦ χῶλλ, ἢ τὴν καλὴ γυναίκα ποὺ ἀπέκτησε δίδυμα στὸ Wroxton. Στὶς 27 Μαρτίου γράφει στὸν έπιστάτη τοῦ ἄλλου κτήματός του στὸ Dover, τὸν Knoker, σχετικὰ μὲ τὴν ἐνοικίαση τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν κτημάτων του³⁰: «I am glad that the venison

ν' ἀναφέρεται στὴν ἴδια ὑπόθεση, ἀφοῦ ὁ Ἀριστείδης διδάσκει στὴν Ἀκαδημία ἀπὸ τὸ σχολικὸ ἔτος 1824-1825: «ὡσάν ὁποῦ ὁ μιλὸρδος ἔφερε καὶ δάσκαλο τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἓναν Γιάννη Ἀριστείδη, ποὺ τὸν ἐσπούδαξε στὴν Νεάπολη». Δὲν ἀναφέρεται πουθενὰ «διάκονος»: τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι δὲν τὸ γινώριζε ἄλλος ἀπὸ τὸν Γκίλφορντ.

28. Βλ. Eric Glasow, Lord Guilford and the Ionian Academy, *The Greek Gazette*, September 1977, σ. 16.

29. Ὁ.π., σ. 15.

30. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σπίτι του στὸ Λονδίνο, ὁ Γκίλφορντ εἶχε δύο ἀκόμη κατοικίες: στὸ Wroxton Abbey, κοντὰ στὸ Bambury-Kent καὶ στὸ Waldershare Park, κοντὰ στὸ Dover.

produced so much last year. This year it ought to produce more, as I shall eat none of it and the usual presents do not I believe require more than ten brace of ducks. I am sorry that the corn and the wool are low».

Τὰ ὑπόλοιπα γράμματα ποὺ περιέχονται στὸν κώδικα ἀναφέρονται σὲ οἰκονομικὰ θέματα, ἀλληλογραφία μὲ τοὺς τραπεζίτες του, τοὺς Couatts στὸ Λονδίνο, τὸν Brown στὴν Κέρκυρα, ἢ μὲ γνωστούς βιβλιοπῶλες στὴν Ἰταλία ἢ τὴ Βιέννη.

Τὰ γράμματα ποὺ καλύπτουν τὸ διάστημα τῆς περιοδείας του στὰ νησιά (11-18 Ἀπριλίου), παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κατάσταση τῶν σχολείων, παρακολουθοῦμε καὶ τὴν περιπέτεια τοῦ ταξιδιοῦ. Συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν προσωπικό του γιατρό Πυλαρινὸ καὶ τὸν καθηγητὴ Ἀθανάσιο Πολίτη³¹, ποὺ εἶχε ὀργανώσει τὰ ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα, ταξίδεψε γιὰ τὴν Ἀγία Μαύρα ὄχι μὲ τὸ ἀτμόπλοιο, ὅπως εἶχε προγραμματίσει, ἀλλὰ μὲ κάποιον ἄλλο πλοῖο. Στις 23 Ἀπριλίου γράφει στὸν ἀρμολογὴ Adam ἀπὸ τὴν Ἰθάκη: «As the Steam-Boat did not return to Santa Maura, Major Temple was so good as to let me have a Scampavia which conveyed me hither, with my two Doctors, in two days time, as the wind was quite contrary. I passed Friday night at Mega-Nissi where Lieutenant Peel was so good as to give me his bed and a very good supper. This morning I have been to see the Mutual Instruction Schools».

Τὸν πληροφορεῖ ὅτι τὸ σχολεῖο τῶν θηλέων ποὺ ἱδρυσε ἡ κυρία Kennedy (πρόκειται γιὰ τὴ σύζυγο τοῦ μισσιοναρίου τῆς Κεφαλονιάς) λειτουργεῖ θαυμάσια: «The girls School is conducted by a young Woman of Patras named Anastasia Spano, who has taught her fifteen scholars reading, writing, arithmetic and needle work perfectly; and I wish that I may see the day when the clergy will spell as well as these girls. I find her [Mrs Kennedy] much more liberal than I expected in religious matters, as she allowed the use of a tassel which enjoins the saying of prayers before holly pictures, an abomination, I should have thought in the eyes of Methodism». Παρακάτω ἀναφέρει ὅτι παρατηρεῖ μεγάλη ἐπιθυμία γιὰ μάθηση ἐδῶ ὅσο καὶ στὴν Ἀγία Μαύρα: «for there is no part of the world where the natives have greater natural abilities or a greater desire of instruction».

Στις 21 Ἀπριλίου γράφει στὸν Captain Kennedy, τὸν μηχανικό τῆς Κεφαλονιάς, καὶ ζητᾷ πληροφορίες γιὰ τὸν καλλίτερο δρόμο. Προτιμᾷ τὸ ἀμάξι γιὰτὶ

31. Ὁ δρ. Ἀθανάσιος Πολίτης ἦταν ἀπὸ τοὺς ὑποτρόφους τοῦ Γκίλφορντ, καθηγητὴς τῆς χημείας στὴν Ἀκαδημία. Ὁ Γ. Τυπάλδος (*Ἱστορία*, σ. 27-28) μᾶς πληροφορεῖ ὅτι καταγόταν ἀπὸ τὴ Λευκάδα καὶ σπούδασε στὴν Ἰταλία ἰατρικὴ. Ἀφοῦ πῆρε τὸ δίπλωμά του συνέχισε τὶς σπουδές του στὸ Παρίσι μὲ ἔξοδα τοῦ Γκίλφορντ. Σπούδασε δύο χρόνια χημεία, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ διδάξει τὸ μάθημα στὴν Ἀκαδημία. Τὸ 1825 ἡ Κυβέρνηση τοῦ ἀνέθεσε τὴν ὀργάνωση τῶν ἀλληλοδιδασκτικῶν σχολείων, καὶ τὸ ὄντι μὲ τὴ συνδρομὴ τῆς τὰ ἐσύστησε, ὥστε κατὰ τοῦτο εἶν' εὐεργέτης τῶν νησιῶν». Βλ. ἐπίσης ἐκτεταμένη βιογραφία του μὲ ὄλη τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία στὴν ἐργασία τοῦ Γ. Πεντόγαλου, *Ἡ ἱατρικὴ Σχολή*, σ. 117-121.

δεν άντέχει περισσότερο από 3-4 ώρες με άλογο. 'Από την Κεφαλονιά γράφει μέσα σε 2 ημέρες όκτώ γράμματα, κυρίως προς την Κέρκυρα, σχετικά με διάφορες υποθέσεις του. 'Ακολουθεί ένα κενό 9 ημερών και γράφει το πρώτο γράμμα από την Κέρκυρα στις 7 Μαΐου. Πρέπει να υποθέσουμε ότι κάποιος λόγος σοβαρός, το πιθανότερο ή επιδείνωση τής υγείας του, τον υποχρέωσε να ματαιώσει τα αρχικά σχέδιά του και να μην επισκεφθεί τη Ζάκυνθο και τα Κήθυρα.

'Ο κώδικας παραδίδει και ένα γράμμα του Γκίλφορντ στον Σολωμό. Το δημοσίευσα σε άλλη ευκαιρία και το σχολίασα³². 'Αποτελεί απάντηση σε γράμμα του Σολωμού, που έχει και αυτό δημοσιευθεί παλαιότερα³³.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΟΥ *COPIA LETTERE* (ΓΕΝΝ. MSS 108)

Σελ.	α.ά.	Τοποχρονολογία άποστολής	Γλώσσα	Παραλήπτης
1	1	Κέρκυρα, 9 Μαρτίου ³⁴	ιταλικά	Gabriel Liberatore, Otrando
	2	Κέρκυρα, 9 Μαρτίου	ιταλικά	Theodoro Montenegri, Brindisi
2	3	Κέρκυρα, 9 Μαρτίου	άγγλικά	Reynolds
	4	Κέρκυρα, 13 Μαρτίου	άγγλικά	Lord Frederic Adam, Κέρκυρα
	5	Κέρκυρα, 14 Μαρτίου	άγγλικά	Major Parson
3	6	Κέρκυρα, 14 Μαρτίου	ιταλικά	O. J. Vincenti, Malta
	7	Κέρκυρα, 15 Μαρτίου	ιταλικά	Const. Schinas, Malta
4-6	8	Κέρκυρα, 15 Μαρτίου	άγγλικά	Richard Church
6-8	9	Κέρκυρα, 15 Μαρτίου	άγγλικά	Lord H. Bathurst, London
9	10	Κέρκυρα, 17 Μαρτίου	άγγλικά	Lord H. Bathurst, London
11	11	Κέρκυρα, 20 Μαρτίου	άγγλικά	Fr. Belfour, Κωνσταντινούπολη
13-14	12	Κέρκυρα, 20 Μαρτίου	άγγλικά	Sir Stratford Canning, Κωνσταντινούπολη
15	13	Κέρκυρα, 22 Μαρτίου	άγγλικά	Guidacci, Χίος
15-10	14	Κέρκυρα, 22 Μαρτίου	άγγλικά	Captain Hamilton, Royal Navy
16	15	Κέρκυρα, 22 Μαρτίου	άγγλικά	Captain Sotheby
17	16	Κέρκυρα, 24 Μαρτίου	ιταλικά	Conte di Salomon, Ζάκυνθος
17	17	Κέρκυρα, 26 Μαρτίου	έλληναικά	Κόμης Σπύρος Κονδός
18	18	Κέρκυρα, 26 Μαρτίου	άγγλικά	Rev. Charles Swan, Roma
19-20	19	Κέρκυρα, 26 Μαρτίου	άγγλικά	Brownlow North, Rome
20-22	20	Κέρκυρα, 2 Μαρτίου	άγγλικά	W. Knoker, Dover

32. Βλ. Β. Μπόμπου-Σταμάτη, 'Από την άλληλογραφία του Γκίλφορντ με τον Κάλβο και το Σολωμό, *Δελτίο 'Αναγνωστικής 'Εταιρείας Κέρκυρας* 19 (1982) 188-205.

33. Βλ. Π. Καραγιώργου, "Έξι γράμματα του Σολωμού προς τον Λόρδο Γκίλφορντ, *'Ελληνικά* 29 (1975) 129-131.

34. Οι ήμερομηνίες, όλες του 1827, είναι με το νέο ήμερολόγιο. Σε παρένθεση δίνω τις πληροφορίες που δεν αναφέρονται στον κώδικα αλλά έχω από άλλη πηγή.

Σελ.	α.ά.	Τοποχρονολογία ἀποστολῆς	Γλώσσα	Παραλήπτης
22	21	Κέρκυρα, 28 Μαρτίου	ιταλικά	Canonico Gabriene Consentino, Otranto
23	22	Κέρκυρα, 28 Μαρτίου	ἀγγλικά	Σπυρίδων Τρικούπης, Ναύπλιο
24	23	Κέρκυρα, 29 Μαρτίου	ιταλικά	Georgio Votronto, Ἀργοστόλι, Κεφαλονιά
24-5	24	Κέρκυρα, 29 Μαρτίου	ἀγγλικά	Dr W. Thistlethwaite, Κάστρο Ἀγίου Γεωργίου, Κεφαλονιά
25	25	Κέρκυρα, 29 Μαρτίου	γαλλικά	S. Pylarinos, Ancona
25	26	Κέρκυρα, 29 Μαρτίου	ιταλικά	H. Kane
26	27	Κέρκυρα, 30 Μαρτίου	ιταλικά	Greg. Pylarinos, Λιξούρι, Κεφαλονιά
26	28	Κέρκυρα, 30 Μαρτίου	ἀγγλικά	J. Woodhouse, Κέρκυρα
27	29	Κέρκυρα, 31 Μαρτίου	ιταλικά	Carlo Rossi, Samuene Bemparath, Giuseppe di Conradi, Trieste
27	30	Κέρκυρα, 3 Ἀπριλίου	ιταλικά	Platon Petrides, Κέρκυρα
28	31	Κέρκυρα, 3 Ἀπριλίου	ιταλικά	Fratelli Schiellin, Venezia
28-29	32	Κέρκυρα, 5 Ἀπριλίου	ιταλικά	Paolo Giurachich, Ragusa
29	33	Κέρκυρα, 5 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Enriko Kane, Ancona
30	34	Κέρκυρα, 8 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Sir Frederic Adam, Κέρκυρα
31-37	35	Κέρκυρα, 8 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Lord H. Bathurst, London
37-38	36	Κέρκυρα, 8 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Reynolds, Rome
39	37	Κέρκυρα, 9 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Κυρίω Γενεράλη Ρικάρδω Τζούρτζ, Ναύπλιο ἢ Πόρον
40	38	Κέρκυρα, 9 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	James Lusignan
41	39	Κέρκυρα, 9 Ἀπριλίου	γαλλικά	Baron Strandman, Rome
42	40	Κέρκυρα, 9 Ἀπριλίου	ιταλικά	Giovanni Cavadia
42	41	Κέρκυρα, 9 Ἀπριλίου	ιταλικά	Cavaliere Luigi Chiaveri
43-44	42	Κέρκυρα, 9 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Richard Robertson, London
45	43	Κέρκυρα, 9 Ἀπριλίου	ἐλληνικά	Χριστόδουλο Τζερκιζιάνο, Κάλαμος
45	44	Κέρκυρα, 9 Ἀπριλίου	ἐλληνικά	Γ. Μπέσα, Κάλαμος
46	45	Κέρκυρα, 10 Ἀπριλίου	ιταλικά	ὑπογράφει R. Pilarinos (χωρὶς ὄνομα ἀποδέκτη)
47	46	Κέρκυρα, 10 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Sir Frederic Adam
48	47	Κέρκυρα, 11 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Richard Robertson, London
49	48	Ἀγία Μαύρα, 17 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	D. Brown, Κέρκυρα
50	49	Ἀγία Μαύρα, 17 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Rev. J. Lowndes, Κέρκυρα
50	50	Ἀγία Μαύρα, 16 Ἀπριλίου	ιταλικά	Onoratissimo Sr Eforo (Ἰ. Καραντηνό) Κέρκυρα
50	51	Ἀγία Μαύρα, 19 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Major Temple, Ἀγία Μαύρα
51	52	Ἰθάκη, 21 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Dr. W. Thistlethwaite, Κάστρο Ἀγίου Γεωργίου, Κεφαλονιά
52	53	Ἰθάκη, 21 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Captain Kennedy, Κεφαλονιά
53-54	54	Ἰθάκη, 23 Ἀπριλίου	ἀγγλικά	Sir Frederic Adam, Κέρκυρα
55	55	Ἰθάκη, 23 Ἀπριλίου	γαλλικά	Francois (Guibert), Κέρκυρα
55-56	56	Κεφαλονιά, Κάστρο Ἀγίου Γεωργίου, 27 Ἀπριλίου	γαλλικά	(Σταματέλλος Πυλαρινός)

Σελ.	α.ά.	Τοποχρονολογία άποστολής	Γλώσσα	Παραλήπτης
56	57	Κεφαλονιά, Κάστρο 'Αγίου Γεωργίου, 27 'Απριλίου	άγγλικά	Richard Robertson, London
57	58	Κεφαλονιά, Κάστρο 'Αγίου Γεωργίου, 27 'Απριλίου	ιταλικά	Capitano Romeo
58	59	Κεφαλονιά, Κάστρο 'Αγίου Γεωργίου, 27 'Απριλίου	άγγλικά	Coutts and c ^o , London
59	60	Κεφαλονιά, Κάστρο 'Αγίου Γεωργίου, 27 'Απριλίου	ιταλικά	Gianbattista Petrucci, Roma
60	61	Κεφαλονιά, Κάστρο 'Αγίου Γεωργίου, 27 'Απριλίου	άγγλικά	D. Brown (Κέρκυρα)
61	62	Κεφαλονιά, Κάστρο 'Αγίου Γεωργίου, 27 'Απριλίου	ιταλικά	A. Papadopulo, Κέρκυρα
61	63	Κεφαλονιά, Κάστρο 'Αγίου Γεωργίου, 28 'Απριλίου	άγγλικά	E. S. Baynes, Κέρκυρα
62	64	Κέρκυρα, 7 Ματου	άγγλικά	B. Hoppner, Venise
63	65	Κέρκυρα, 7 Ματου	ιταλικά	Maria Petrettin, Venezia
63	66	Κέρκυρα, 8 Ματου	άγγλικά	E. S. Baynes
64	67	Κέρκυρα, 8 Ματου	άγγλικά	Walfard, Wroxton Abbey
65	68	Κέρκυρα, 8 Ματου	ιταλικά	Tommaso Tonelli
66	69	Κέρκυρα, 9 Ματου	άγγλικά	Major Manley Dixon, Παξοί
66	70	Κέρκυρα, Μάιος	ιταλικά	D. C. Schinas, Malta
67	71	Κέρκυρα, 10 Ματου	άγγλικά	Stratford, Canning, Κωνσταντινούπο- λη
68	72	Κέρκυρα, 10 Ματου	ιταλικά	G. Tommasi
68	73	Κέρκυρα, 10 Ματου	άγγλικά	E. S. Baynes, Alien Office, Κέρκυρα
69	74	Κέρκυρα, 13 Ματου	άγγλικά	William Hill
70	75	Κέρκυρα, 14 Ματου	άγγλικά	R. Forrest, Κέρκυρα
71	76	Κέρκυρα, 15 Ματου	ιταλικά	D. Brown
71	77	Κέρκυρα, 18 Ματου	άγγλικά	D. Brown
71	78	Κέρκυρα, 21 Ματου	ιταλικά	Donat-Orsi e Company
72	79	Κέρκυρα, 22 Ματου	ιταλικά	D. Palatianos, London
73	80	Κέρκυρα, 22 Ματου	άγγλικά	W. Knocker, Dover
74	81	Κέρκυρα, 22 Ματου	άγγλικά	E. S. Baynes, Κέρκυρα
74	82	Κέρκυρα, 22 Ματου	άγγλικά	E. S. Baynes, Κέρκυρα
75-77	83	Κέρκυρα, 23 Ματου	άγγλικά	Lord H. Bathurst, London
77	84	Κέρκυρα, 23 Ματου	ιταλικά	M. Nacamuli
79	85	Κέρκυρα, 24 Ματου	άγγλικά	Enrico Kane, Ancona
79	86	Κέρκυρα, 26 Ματου	άγγλικά	E. S. Baynes, Κέρκυρα
79	87	Κέρκυρα, 27 Ματου	ιταλικά	Sr. Cardinal della Somaglia, Roma
70-80	88	Κέρκυρα, 25 Ματου	ιταλικά	Monsignor Mai, Roma

Σελ.	α.ά.	Τοποχρονολογία ἀποστολῆς	Γλώσσα	Παραλήπτης
80	89	Κέρκυρα, 28 Ματου	γαλλικά	Schwalbacher, Vienne
81	90	Κέρκυρα, 28 Ματου	ιταλικά	Conte Degli Oddi
81	91	Κέρκυρα, 28 Ματου	ιταλικά	Diacono Constantino, Roma
82	92	Κέρκυρα, 28 Ματου	ιταλικά	Cavaliere L. Chiaveri
83	93	Κέρκυρα, 29 Ματου	ἀγγλικά	Lord. H. Bathurst, London
84	94	Κέρκυρα, 29 Ματου	ιταλικά	ὑπογράφει R. Pilarinos, Sr. Brown, Κέρκυρα
84	95	Κέρκυρα, 31 Ματου	ἀγγλικά	M. Coulson
84	96	Κέρκυρα, 31 Ματου	ἀγγλικά	Fiorin Giovachino, Κέρκυρα
85	97	Κέρκυρα, 31 Ματου	ἀγγλικά	Cavalier Riccardo Church in Falereo d'Atene
86	98	Κέρκυρα, 1 Ἰουνίου	ιταλικά	Sr. (C.) Jerostathi
87	99	Κέρκυρα, 2 Ἰουνίου	ιταλικά	Sr. Commissario per i passaporti
89	100	Κέρκυρα, 2 Ἰουνίου	ἀγγλικά	E. D. Baynes, Malta
88	101	Κέρκυρα, 2 Ἰουνίου	ιταλικά	Pietro Moraittini, Trieste
88-89	102	Κέρκυρα, 2 Ἰουνίου	ιταλικά	Parasceva Pasco, Vienna
		Ἀθήνα		B. ΜΠΟΜΠΟΥ-ΣΤΑΜΑΤΗ